

5. ПОШУКИ ОБДАРОВАНОСТІ

Сергій Володимирович Смірнов,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри «Управління судном»,
Навчально-науковий інститут навігації,
Національний університет «Одеська морська академія»,
м. Одеса, Україна

 <https://orcid.org/0000-0003-3094-817X>

УДК 378

DOI: [https://doi.org/10.63437/3083-6425-2025-2\(97\)-09](https://doi.org/10.63437/3083-6425-2025-2(97)-09)

Ірина Володимирівна Дубровіна,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка, наукова співробітниця,
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського,
м. Київ, Україна

 <https://orcid.org/0000-0002-6676-4789>

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА НАУКОВИХ УСТАНОВАХ ЯК ВИЯВ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ

Анотація.

У статті досліджується проєктна діяльність як невіддільна складова освітнього процесу в закладах вищої освіти та наукових установах, що виступає вагомим чинником формування творчої активності студентів. Автори розглядають еволюцію підходів до проєктного навчання – від класичних педагогічних ідей Джона Дьюї до сучасних концепцій дослідницько-орієнтованого підходу в освітній практиці. Особливу увагу приділено різноманітним площинам реалізації студентських проєктів, зокрема навчальних, дослідницьких та інноваційних, які сприяють розвитку професійних компетентностей, міждисциплінарного мислення, комунікативних навичок і лідерських якостей здобувачів вищої освіти. У статті проаналізовано роль Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського як відкритого науково-культурного осередку, що надає студентам можливість для реалізації власного потенціалу через участь у практичних і творчих проєктах. Проаналізовано історико-педагогічні основи проєктного методу, сучасні підходи до його реалізації, а також основні форми та напрями студентських проєктів – навчальні, дослідницькі, інноваційні. Визначено, що проєктна діяльність сприяє розвитку інтеграції академічної освіти в соціокультурний контекст. Доведено, що інноваційні методи проєктної діяльності перетворюють традиційний підхід до навчання на динамічний процес особистісного зростання, допомагають студентам поєднати особисті інтереси з професійними орієнтирами та відчутти себе творцями власного майбутнього. Підкреслено значення соціокультурних проєктів для формування національної свідомості, громадянських якостей і професійного мислення майбутніх фахівців.

Ключові слова: проєктна діяльність; вища освіта; творча активність студентів; освітній процес; професійна підготовка; інноваційні підходи; наукові установи.

Сучасний освітній простір характеризується зростаючою потребою у формуванні фахівців нового типу – креативних, критично мислячих, здатних до самостійної дослідницької та інноваційної діяльності [9, с. 13]. Одним із найбільш ефективних інструментів розвитку зазначених

компетентностей постає проєктна діяльність. У вищій освіті вона трансформується з методичного інструмента в комплексну освітньо-наукову практику, що поєднує пізнавальну, дослідницьку та соціальну активність здобувачів вищої освіти.

Метою статті є всебічне обґрунтування значущості проектною діяльністю як ефективного засобу розвитку творчої активності студентів у закладах вищої освіти (ЗВО), аналіз її форм, освітніх і соціокультурних функцій, а також визначення потенціалу проектного підходу для інтеграції студентів у дослідницьке, інноваційне та культурне середовище, зокрема в умовах функціонування провідних наукових установ.

Питання організації та впровадження проектною діяльністю в освітньому середовищі має глибоке історичне коріння в педагогічній науці та освітній практиці. Фундаментальні принципи і методологічні засади проектного навчання активно розроблялися та впроваджувалися провідними вітчизняними та зарубіжними педагогами-дослідниками протягом кінця XIX – початку XX століття. Серед перших розвідників цього напрямку варто відзначити значний внесок таких видатних науковців, як П. Блонський, В. Вахтеров, Дж. Дьюї, Б. Ігнат'єв, Є. Кагаров, М. Крупеніна, Л. Левін та ін. Їхні наукові праці заклали теоретичні та методологічні засади для формування цілісної концепції проектного підходу в освіті, визначили основні принципи організації навчально-пізнавальною діяльності студентів через практико-орієнтовані проекти. Це сприяло детальному вивченню механізмів та інструментів практичної реалізації проектною методики в різних освітніх контекстах. Сучасний етап розвитку проектною освіти характеризується поглибленим вивченням змістового наповнення проектною діяльності в навчальному процесі. Цьому аспекту присвячено наукові праці В. Берберця, А. Бойко, А. Вдовиченко, С. Гончаренка, О. Коберника, В. Сидоренка, які розширюють межі застосування проектною методології в освітній практиці та досліджують її ефективність у різних педагогічних ситуаціях. Попри значну кількість досліджень, питання адаптації проектною методології до формування в майбутніх фахівців інтегральною компетентності потребує подальшого розроблення.

Проектна діяльність як освітня технологія має історичне коріння в працях американського філософа та педагога Дж. Дьюї, який ще в першій половині XX ст. наголошував на необхідності активного навчання через досвід і дію [7]. У сучасній педагогіці цей підхід еволюціонував у концепцію навчання через дослідження, що поєднує освітні та наукові компоненти [6]. Важливою для нашого дослідження є наукова розвідка А. Савченко, у якій акцентовано на розвитку соціальною та громадянською компетентності студентів через участь у проектних ініціативах [5, с. 46].

На нашу думку, проектна діяльність спирається на освітньо-пізнавальні прийоми, які дають змогу розв'язати ту чи іншу проблему в результаті самостійних дій здобувачів освіти з обов'яз-

ковою презентацією результатів із дотриманням поетапності їх реалізації.

Зокрема О. Потапчук зазначає, що «поетапність організації проектною діяльності студентів визначається насамперед конкретністю постановки мети та визначенням запланованих результатів. На ефективність виконання проекту впливає використання методичних рекомендацій чи інструкцій, де вказується необхідна і допоміжна література для самоосвіти, вимоги до проекту, форми і методи оцінки результатів та алгоритми проектування» [4, с. 62].

Реалізація проектною діяльності в ЗВО здійснюється через різні форми:

– *навчальні проекти* реалізуються як складові освітніх програм і можуть бути індивідуальними, груповими або міждисциплінарними. Їхня мета – формування прикладних знань і навичок через практичну діяльність;

– *дослідницькі проекти* зорієнтовані на набуття досвіду наукового пізнання, здобуття емпіричних даних, розробку гіпотез. Такі проекти часто лягають в основу кваліфікаційних випускних робіт;

– *інноваційні проекти* реалізуються через співпрацю з зовнішніми партнерами (бізнес, ІТ-сфера, громадські організації) і мають на меті створення нових продуктів, сервісів або методик.

Досвід організації проектною діяльності підтверджує, що для студентів – це можливість працювати з реальними проблемами, з якими вони стикаються під час практики, та формують аналітичне мислення; здобути навички планування та менеджмент завдань, що сприяє розвитку навичок самоорганізації. Міждисциплінарний підхід стимулює системне та творче мислення студентів, сприяє свободі самовиявлення та здатності критично мислити в умовах нових викликів і очікувань стейкхолдерів наукових установ.

Результати дослідження О. Коберника демонструють зростання рівня творчого мислення студентів засобами проектною діяльності, вибору улюблених тем, можливість стати майданчиком для майбутніх наукових звершень і відкриттів [1, с. 153]. Саме проекти задають ритм творчій активності студентів, особливо коли вони отримують можливість працювати у групі, знаходити своє місце в цьому процесі як виконавці чи керівники групи.

Власна наукова продуктивність студентів на основі конкуренції та чітко структурованих педагогічних інновацій формує умови для міждисциплінарних ініціатив. Разом із тим, проекти задають сучасні тренди в академічному середовищі, серед яких виділяється цифровізація проектною роботи: застосування платформ (Trello, Asana, Notion); використання хмарних сервісів (Google Workspace, Miro); онлайн-комунікація (Zoom, MS Teams) тощо.

Участь у програмах академічної мобільності (Erasmus+, Horizon Europe) вимагає навичок комунікації та оволодіння іноземними мовами для співпраці з інтернаціональними вченими. Природно, що проекти стають частиною міжкультурною компетентності, зближують студентські спільноти та наукові осередки. Не можна не зазначити важливу роль освітніх проектів, які мають соціальний нахил, а саме: проекти, зорієнтовані на досягнення цілей сталого розвитку в Україні [10]; участь в ініціативах із громадянської освіти та екологічної відповідальності, охорона тварин, питання глобального потепління, проблеми охорони здоров'я тощо.

Разом з досягненнями, які демонструє проектна діяльність у роботі з формування творчої активності студентів під час освітнього процесу виникають труднощі та питання, які потребують уваги академічної спільноти. Серед них – обмежене матеріально-технічне забезпечення реалізації проектів на високому рівні; нестача якісної методичної підтримки для викладачів. Під час оцінювання результатів проектної діяльності викладачами має бути розроблена чітка система критеріїв оцінювання цієї форми творчої активності студентів [2, с. 271].

Прикладом проектної осередку в роботі зі студентською молоддю стає Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ) – найбільша книгозбірня України та одна з десяти найбільших бібліотек світу. Вона трансформується у сучасний освітній та науково-культурний хаб, де студентство отримує унікальні можливості для творчої реалізації, дослідницького пошуку та наукового зростання.

Серед найпоширеніших форматів студентської участі у бібліотечному житті варто згадати наукові стажування, курсові дослідження на базі архівів, участь у виставкових проектах, цифрову каталогізацію, підготовку тематичних відеоматеріалів та науково-популярних оглядів. Молоді дослідники також вивчають особисті архіви видатних представників української інтелігенції.

Проектна діяльність у бібліотеці не обмежується суто академічним напрямом. Студенти мистецьких вишів на основі рідкісних видань створюють серію ілюстрацій у змішаних техніках. Студенти-дизайнери обробляють, інтерпретують фольклорні мотиви вишиванок для оздоблення книг у народному стилі.

Окрему нішу займає практика, участь в екскурсіях і дослідження колекцій стародруків XVI–XVIII століть. Справжнім джерелом натхнення для студентів стають книжкові артефакти – інкунабули, рукописні книги, колекції перших українських друкарень. Рукописні Євангелія XV ст., прикрашені мініатюрами, книги кириличного друку Івана Федорова, першодруки «Апостола» чи «Острозької Біблії» вивчаються не лише як

джерела, а й як символічні культурні коди нації. Такі матеріали стають базою для написання наукових робіт, дипломних проектів і навіть авторських лекцій.

Проектна діяльність студентів у Національній бібліотеці імені В. І. Вернадського – це не лише освітня практика, а й процес глибокої культурної взаємодії. Бібліотека постає як лабораторія ідей, що дає молоді змогу торкнутися національного інтелектуального коду, відкриваючи нові сторінки української наукової спадщини. Через роботу з книжковими артефактами, архівами, виставками студенти вчаться бачити в книзі не лише інформаційне джерело, а й мистецький і духовний феномен. Це зміцнює не лише професійні навички, а й особисту культурну ідентичність.

Яскравим прикладом реалізації проектної діяльності стає участь студентів у круглих столах із дослідження історичних аспектів європейського та українського книговидання, а також аналізу ключових друкованих артефактів. Практичним компонентом події є книгознавчо-бібліографічний квест, у якому учасники не лише можуть закріпити теоретичні знання, а й опановують навички дослідницької роботи.

Під час інтерактивної екскурсії студенти самостійно ідентифікували інкунабули та палеотипи, ознайомилися з першодруками барокових епіграм, дешифрували автографи українських письменників-класиків, а також здійснювали опис примірників рідкісних видань XIX століття.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – не просто сховище безцінної книжкової спадщини, а й потужний простір для реалізації студентських ініціатив, дослідницьких проектів і творчих експериментів.

Окрім того, чимало студентів долучається до тематичних воркшопів і семінарів, які проводять фахівці бібліотеки. Це дає молодим науковцям змогу розширювати свої компетентності, вчитися працювати з унікальними джерелами та формувати професійне бачення у сфері бібліотечної, архівної чи культурної діяльності. Таким чином, проектна діяльність у Національній бібліотеці імені В. І. Вернадського є важливим містком між минулим і майбутнім, між досвідом і натхненням. Студентська ініціатива – це та сила, яка вдихає нове життя в традиційну культурну спадщину України.

У сучасній освіті проектна діяльність перестає бути лише інструментом для засвоєння знань – вона стає простором для творчого самовираження та формування професійної ідентичності студента [8]. Інноваційні методи, які поєднують цифрові технології, міждисциплінарність та соціальну активність, перетворюють традиційний підхід до навчання на динамічний процес особистісного зростання. У ході роботи над проектом відбувається ознайомлення зі здобутками

української матеріальної та духовної культур (від витоків до сучасності), можливостей запозичення надбань культури інших народів, порівняльного аналізу значущості та місця вітчизняної культури в контексті європейських і світових культуротворчих процесів [3, с. 57].

Цифрові креативні проекти (з використанням AR/VR, AI, мультимедіа) знижують бар'єри для реалізації ідей і надають студентам можливість експериментувати з новими формами вираження. Інтерактивність процесу навчання підсилює мотивацію, а створення реальних продуктів (UX-дизайни, цифрове мистецтво) сприяє глибшому розумінню власних здібностей. STEAM-підходи стимулюють синтез раціонального та естетичного мислення: студенти вчаться бачити красу в даних, шукати нестандартні рішення в межах технічних обмежень і формувати системне мислення. Соціально-творчі ініціативи дають студентам відчуття значущості їхньої діяльності: вони переходять від пасивного споживання культури до її активного творення, розвиваючи відповідальність і креативне мислення [11]. Мультимедійне самовираження сприяє розвитку нарративного мислення, критичного аналізу та адаптивності, що є ключовими компетентностями для сучасних професійних орієнтацій.

Арттерапевтичні практики сприяють емоційному самопізнанню студентів, адже через творчість здобувачі навчаються рефлексії, розвивають навички емпатії та критичного мислення.

Екологічно-тематичні проекти прищеплюють цінності сталого розвитку, відповідального мислення та глобальної свідомості. Участь у таких проектах стимулює гуманітарну підготовку, формує філософське бачення актуальних питань, зокрема глобального потепління на планеті тощо.

Міжкультурні проекти розвивають *soft skills* компетентності, а саме: комунікацію, лідерство, адаптивність, які допомагають студентам реалізувати себе в глобальних командах, відкриваючи двері до міжнародних можливостей. Персоналізовані траєкторії розвитку дають змогу студентам відкривати свої таланти, будувати особистий бренд та усвідомлювати власний шлях у професії. Менторська підтримка та цифрові портфоліо стають важливими елементами цього процесу. Проектна діяльність розвиває підприємницьке мислення, де креативність слугує джерелом інновацій. Студенти вчаться помічати можливості майбутньої професії та запиту до них як до фахівців. Творчі виклики зміцнюють емоційну стійкість, розвивають емпатію та комунікативні навички, що стають критично важливими в епоху постійних змін.

Проектна діяльність сприяє налаштованості студентів до продуктивного мислення, формування власного творчого стилю, розвитку естетичного смаку та критичного мислення. Інноваційні

методи проектної діяльності стають не просто формою навчання, а середовищем для поглибленого самопізнання та творчої реалізації. Вони допомагають студентам розширити уявлення про можливі професії, поєднати особисті інтереси з кар'єрними орієнтирами, розвивати гнучкість і здатність до постійного навчання, а також відчувати себе творцями власного майбутнього.

Виконання групою студентів соціокультурних проектів у процесі фахової підготовки у ЗВО становить одну з ключових умов реалізації провідних завдань освітньо-професійної програми. Це не лише сприяє формуванню національної свідомості, становленню громадянських якостей характеру та розвитку професійного мислення, а й є ефективним засобом виявлення та розвитку творчої активності студентів. Проектна діяльність дає змогу студентам діяти ініціативно, критично мислити, пропонувати оригінальні рішення соціокультурних проблем, обирати актуальні теми для дослідження і втілення, а також працювати в команді [1, с. 153].

У цьому контексті О. Потапчук, «застосування методу проектів в навчальному процесі ЗВО надають можливість розв'язати низку питань: підвищення активності, ініціативи, творчого пошуку, налагодження комунікативності в студентському колективі, розв'язання психологічних проблем та особистісних відносин між суб'єктами проекту, пошук нових лідерів групи, виховання особистісних якостей студентів (взаємодопомога, взаємодія, самовдосконалення, самореалізація тощо) [4, с. 61]. Погоджуємося з твердженням дослідниці про те, що в умовах проекту студенти розвивають навички планування, комунікації, креативності, відповідальності та лідерства. Творчий підхід до реалізації проектів – у виборі форм, методів, засобів подання результатів – сприяє не лише самовираженню, а й усвідомленню себе активним учасником суспільного життя. Окрім того, участь у таких проектах мотивує студентів до глибшого опанування професійних знань і практичного застосування здобутих компетентностей, що особливо важливо в умовах сучасного динамічного світу. Проектна діяльність майбутніх фахівців дає змогу поєднувати теоретичні знання з реальними потребами суспільства, що робить їхню підготовку більш цілісною, осмисленою й життєво релевантною.

Отже, проектна діяльність студентів в академічному середовищі постає як універсальний та ефективний інструмент формування інноваційного мислення, практичної спрямованості знань і дослідницьких навичок. Її інтеграція в освітній процес забезпечує гармонійне поєднання теоретичних засад і практичного досвіду, що сприяє більш глибокому засвоєнню матеріалу та підвищенню якості підготовки здобувачів освіти. Аргументованість такого підходу підтверджується

результатами сучасних наукових досліджень і емпіричними даними, які демонструють позитивний вплив проєктного навчання на рівень академічної автономії студентів, їхню мотивацію до саморозвитку та готовність до професійної діяльності у співпраці з різними науковими установами. За умови належної інституційної підтримки та подолання організаційних перешкод проєктна діяльність здатна стати фундаментом новітньої освітньої парадигми, зорієнтованої на розвиток особистості, інноваційність мислення та інтеграцію в глобальний освітній простір.

Використані літературні джерела

1. Коберник О. М. Проєктна діяльність як засіб розвитку творчого потенціалу особистості. *Педагогіка і психологія* 2012. № 4. С. 153–161.
2. Кравцов Ю. С. Кухаренко В. М. Дистанційне навчання в системі вищої освіти України. *Інформаційні технології і засоби навчання* 2020. Т. 80. № 6. С. 271–284.
3. Кушнірук С., Дубровіна І., Шевченко А. Організація проєктної діяльності у підготовці майбутнього івент-педагога: практичний аспект. *Молодь і ринок*. 2022. № 3–4. С. 53–60.
4. Потапчук О. Особливості проєктної діяльності студентів в навчальному процесі закладів вищої освіти. *Молодь і ринок* 2019. № 2 (169). С. 59–63. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.162724>.
5. Савченко А. Сучасні освітні технології в контексті реалізації компетентнісного підходу. Київ: Логос, 2021. 160 с.
6. Benner D. *Bildungstheoretische Reflexionen zum forschenden Lernen*. Weinheim: Beltz, 2010.
7. Dewey J. *Experience and Education*. New York: Macmillan, 1938.
8. Fullan M. *Leading in a Culture of Change*. San Francisco: Jossey-Bass, 2014.
9. Milto L., Sultanova L., Dubrovina I. Fostering critical thinking skills among future teachers. *e-mentor*. 2020. № 4 (86). P. 13–21. DOI: <https://doi.org/10.15219/em86.1478>.
10. Partnership for 21st Century Skills. Framework for 21st Century Learning. URL: <http://www.p21.org/framework>
11. UNESCO. *Rethinking Education: Towards a global common good?*. Paris: UNESCO 2015.

References

1. Kobernyk, O. M. (2012). Proiektna diialnist yak zasib rozvytku tvorchoho potentsialu osobystosti [Project activity as a means of developing the creative potential of the individual]. *Pedahohika i psykhohiia – Pedagogy and Psychology*, (4), 153-161. [in Ukrainian].
2. Kravtsov, Yu. S., & Kukharenko, V. M. (2020). Dystantsiine navchannia v systemi vyshchoi osvity Ukrainy [Distance learning in the system of higher education in Ukraine]. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia – Information Technologies and Learning Tools*, 80(6), 271-284. [in Ukrainian].

3. Kushniruk, S., Dubrovina, I., & Shevchenko, A. (2022). Orhanizatsiia proiektnoi diialnosti u pidhotovtsi maibutnoho ivent-pedahoha: praktychnyi aspekt [Organization of project activity in the training of future event educators: Practical aspect]. *Molod i rynek – Youth and the Market*, (3-4), 53-60. [in Ukrainian].

4. Potapchuk, O. (2019). Osoblyvosti proiektnoi diialnosti studentiv v navchalnomu protsesi zakladiv vyshchoi osvity [Features of students' project activity in the educational process of higher education institutions]. *Molod i rynek – Youth and the Market*, (2)169, 59-63. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.162724> [in Ukrainian].

5. Savchenko, A. (2021). Suchasni osvitni tekhnologii v konteksti realizatsii kompetentnisnogo pidkhodu [Modern educational technologies in the context of implementing a competence-based approach]. Kyiv. [in Ukrainian].

6. Dewey, J. (1938). *Experience and education*. New York: Macmillan.

7. Fullan, M. (2014). *Leading in a culture of change*. San Francisco: Jossey-Bass.

8. Benner, D. (2010). *Bildungstheoretische Reflexionen zum forschenden Lernen* [Educational-theoretical reflections on research-based learning]. Weinheim: Beltz.

9. Milto, L., Sultanova, L., & Dubrovina, I. (2020). Fostering critical thinking skills among future teachers. *Ementor*, 4(86), 13-21. DOI: <https://doi.org/10.15219/em86.1478>.

10. Partnership for 21st Century Skills. (n.d.). Framework for 21st century learning. Retrieved from: <http://www.p21.org/framework>.

11. (2015). UNESCO Rethinking education: Towards a global common good? Paris.

Smirnov Serhii, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Ship Management Department, Educational and Scientific Institute of Navigation, National University “Odessa Maritime Academy”, Odessa, Ukraine

Dubrovina Iryna, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Researcher, Vernadsky National Library of Ukraine, Kyiv, Ukraine

UTILISING PROJECT-BASED ACTIVITIES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS AND RESEARCH ESTABLISHMENTS AS A MANIFESTATION OF STUDENTS' CREATIVE ACTIVITY

Summary.

This article examines project-based activity as an integral component of the educational process in higher education institutions and research establishments, which serves as a powerful factor in fostering students' creative activity. The authors consider the evolution of approaches to project-based learning – from the classical pedagogical ideas of John

Dewey to contemporary concepts of research-oriented approaches in educational practice. Particular attention is devoted to the diverse dimensions of implementing student projects, notably educational, research, and innovative ones, which contribute to the development of professional competencies, interdisciplinary thinking, communication skills, and leadership qualities amongst higher education students. Thus, the work analyses the role of the National Library of Ukraine named after V. I. Vernadsky as an open scientific-cultural hub, which provides students with opportunities to realise their potential through participation in practical work and creative projects. It demonstrates how interaction with library collections stimulates creativity, independent thinking, and forms new approaches to interpreting cultural heritage. Within the context of contemporary challenges (digitalisation of education, academic mobility, socially-oriented learning), project-based activity is identified as a key instrument for renewing educational practices. The authors draw attention to the necessity of institutional support, development of project offices, and partnerships with external

stakeholders. It has been proven that the systematic implementation of the project component in the educational learning process contributes to quality professional preparation of students. This facilitates their personal and civic realisation in conditions of a globalised world.

The historical-pedagogical foundations of the project method, contemporary approaches to its implementation, as well as the main forms and directions of student projects – educational, research, and innovative – have been analysed. It has been determined that project-based activity contributes to the development of integration of academic education into the sociocultural context. Emphasis has been placed on the challenges and prospects of implementing the project-based approach in the educational process, as well as on its significance as a means of integrating student mobility into the global educational space.

Keywords: *project-based activity; higher education; students' creative activity; educational process; professional preparation; innovative approaches; research institutions.*

Прийнято 12 травня 2025 року. Затверджено 30 травня 2025 року